

БУГУНГИ КУН КИБЕРЖИНОЯТЧИЛИКНИ ТУРЛАРИ ВА КИБЕРХАВФСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАШДА МУАММОЛАР

Жолдасов Асилбек Ауезимбет улы

Ўзбекистон Республикаси Ички Ишлар Вазирлиги Академияси курсанти

E-mail: joldasovasilbek27@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада жуда тез ривожланиб бораётган ахборот технологиялар соҳасидаги вужудга келаётган жиноятлар, ларнинг ўзига хос турлари мавжуд бўлиб, уларга куйидагиларни айтиб ўтишимиз мумкин: кибертерроризм, киберспionaж ва киберхавфсизлик муаммолари келтирилди. Бу турдаги кибержиноятларни аниқлаш, уларнинг хусусиятлари ва асосий сабаблари ҳақида мақоламизда тўлиқроқ маълумот берилди.

Калит сўзлар: Киберхавфсизлик, кибержиноятчилик, фишинг, молиявий фирибгарлик, кибертерроризм, усуллари.

СОВРЕМЕННАЯ КИБЕРПРЕСТУПНОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ КИБЕРБЕЗОПАСНОСТИ

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова. Кибербезопасность, киберпреступность, фишинг, финансовое мошенничество, кибертерроризм, методы

Бугунги кун шиддит билан ривожланиб бораётган дунёда барша соҳаларда янгиликлар, ихтиролар, қулайликлар яратилган бир даврда ахборот технологиялар соҳасида ҳам жуда катта ўзгаришлар амалга ошрилмоқда. Инсоннинг жисмоний меҳнати ўрнига иложи бориша техника эгиллиб бормоқда. Бу ривожланиш билан бир вақтда улардаги ахборот, маълумотлар уларнинг хавфсизлиги химояланиш масаласи ҳам вужудга кела бошлади. Яъни биз электрон қурилмаларидаги сақланадиган ҳар қандай қуринишдаги маълумотларга учинши шахсларнинг қонунга хилоф равишда аралашуви кузатилди ва бора бу жараёнлар кибержиноятчилик ва уларнинг турлари қупайичига олиб келди.

Шу ўринда кибержиноят нима ўзи деган савол тўғилиши мумкин. Ушбу тушунша юзасидан хар хил тарифлар бериб ўтилган бўлиб, улардан баъзиларини танишиб ўтамиз.

Кибержиноят – компьютер ва тармоқнинг биргаликдаги алоқаси остида содир этилувчи жиноят тури. Компютер жиноят пайтида мақсадли юналтирилган қурол вазифасини бажариб беради. Кибержиноят кимнингдир хавфсизлиги ва молиявий савиясига зарар етказиш мақсадида қилинади. Махфий маълумотлар қонуний тарзда ҳимояланган ҳолатда юз беривчи кибержиноятлар билан боғлиқ. Кўпгина жиноятлар мавжуд. Халқаро миқёсда ҳукумат ҳам, нодавлат субъектлар ҳам кибержиноятлар, жумладан, жосуслик, молиявий ўғирлик ва бошқа трансгравий жиноятлар билан шуғилланади. Халқаро чегараларни кесиб ўтувчи ва камида битта миллий давлатнинг хатти-ҳаракатларини ўз ичига олган кибержиноятлар баъзан киберуруш деб аталади. Уоррен Баффет кибержиноятни¹, “инсониятнинг биринчи рақамли муаммоси деб таърифлайди” ва “инсоният учун реал хавф туғдиради”², дейа кўшимча қилади. 2014 йилда чоп этилган ҳисоботда (McAfee хомийлигида) жаҳон иқтисодиётига етказилган йиллик зарар 445 миллиард долларни ташкил қилган³. Сйберсесуритй Вентурес томонидан 2016 йилги ҳисоботда кибержиноятлар натижасида етказилган глобал зарарлар 2021 йилга келиб йилига 6 триллион долларгача, 2025 йилга келиб эса 10,5 триллион долларгача кўтарилиши башорат қилинган эди

Ендиликда кибержиноятчилик турлари ҳам кундан кун такомиллашиб, ривожланиб бормоқда. ШУ жиҳати билан анъанавий жиноятчиликдан фарқ қилади. Уларнинг базилари билан таничиб ўтамиз. Ҳукумат амалдорлари ва ахборот технологиялари хавфсизлиги бўйича мутахассислар 2001 йил бошидан буён Интернет муаммолари ва сервер фирибгарликларининг сезиларли даражада ошганини ҳужжатлаштиради. Федерал Қидирув Бюроси (ФҚБ) ва Марказий разведка бошқармаси (СИА) каби ҳукумат идоралари орасида бундай босқинлар кибертеррористик ташқи разведка хизматлари ёки

¹ <https://www.businessinsider.in/buffett-this-is-the-number-one-problem-with-mankind/articleshow/58555300.cms>

² <https://finance.yahoo.com/news/warren-buffett-cyber-attacks-131445079.html>

³ <https://www.reuters.com/article/us-cybersecurity-mcafee-csis-idUSKBN0EK0SV20140609>

бошқа гуруҳлар томонидан потенциал хавфсизлик тешикларини хариталаш учун уюштирилган саъй-ҳаракатларнинг бир қисми эканлигидан хавотир ортиб бормоқда. муҳим тизимлар.Кибертеррорчи — бу ҳукумат ёки ташкилотни компьютерлар, тармоқлар ёки уларда сақланган маълумотларга қарши компьютер ҳужуми уюштириш орқали ўзининг сиёсий ёки ижтимоий мақсадларига эришиш учун қўрқитадиган ёки мажбурлайдиган шахс.Молиявий фирибгарлик бу банк карталаридан фойдаланиш билан боғлиқ фирибгарлик жиноятининг криминалистик тавсиф элементлари, яъни жиноят предмети, жиноят содир этиш усуллари, жиноят излари, жиноятчининг шахси ҳақидаги маълумотлар, жиноят шарт-шароитлари ёритилган. Шу билан бирга, банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик жиноятини тергов қилишда рақамли излармуҳим аҳамият касб этад.Онлайн жиноят турларидан бири бўлмиш интернет товламачилик жиноятини банк карталари билан боғлиқ фирибгарлик бугунга келиб кенг авж олмоқда.

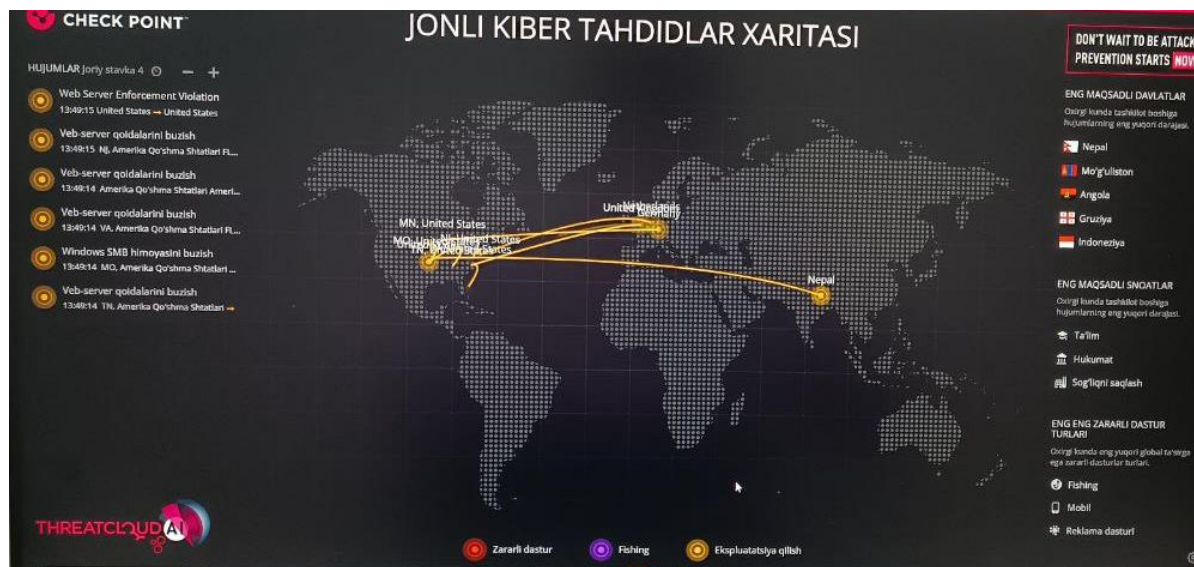
Ушбу жиноятларни “CHECK POINT”-<https://threatmap.checkpoint.com/> сайтининг маълумотларига кўра 2024 йил 18 февраль куни буйича Ўзбекистон миқёсида содир этилаётган кибержиноятлар куйидагиша:

Кўриб турганимиздек фойдаланувчилар томонидан ўрнатилган зарарли дастурлар натижасида ушбу жиноятчиликлар юзага келмоқда. Биринчи навбатда фойдаланувчилардан интернет тармоғидан фойдаланиш маъданиятини шакллантириш лозим.Расмий бўлмаган иловалар

фойдаланмаслик ва уларга ўзлариниг шахсий маълумотларини киритмаслик буйича фуқароларда тушунчани ҳосил қилиниши лозим.

Ушбу сайтта берилган жаҳон миқёсидаги жиноятларни кўрадиган булсак:

Кўришиб турганидек, CHECK POINT маълумотларни кўра жиноятларни 3 турга ажратиб олиниб, улар зарarli дастурлар, Фишинг, Эксплуатация қилиш каби турлари ажратиб ўтилган.

Ушбу жиноятларга қарши курашда биринчи навбатда фуқароларда ундан фойдаланиш маъданиятини шакллантириш лозим. Кибержиноятчиликни олдини олиш учун давлатлар, ташкилотлар, ва соҳа мутахассисларининг амалий фаолиятларини ташкил этишлари муҳим аҳамиятга эга. Кибержиноятчиликни олдини олишда қуйидаги чора-тадбирлар олиб борилмоқда

1. Кибер хавфсизлик соҳаларида семинарлар ва тренинглари ўтказилади.
2. Шахсий маълумотларни қўллаб-қувватлаш ва хавфсизликни таъминлаш учун технологиялардан фойдаланилмоқда .
3. Кибержиноятчиликнинг турлари ва уларнинг сабаблари илмий тадқиқотлар ёрдамида ўрганилмоқда .

Хуллас, бугунги кунда дунёдаги илғор киберҳимоя дастурлари ҳар бир фойдаланувчининг манфаатларини ҳимоя қилади. Индивидуал даражада,

кибермудофаа ҳужуми шахсий маълумотларнинг ўғирланиши, пул маблағлари ёки оилавий фотосуратлар каби қимматли маълумотларнинг йўқолиши каби салбий оқибатларга олиб келиши мумкин. Ҳозирда киберхавфсизлик, онлайн хавфсизлик, тармоқлар ишончилиги учун ҳал қилувчи хавфсизлик масалалари энг муҳим устувор йўналишлардан бири сифатида қаралмоқда. Самарали халқаро ҳамкорлик, кўп томонлама мулоқотга эришиш, ушбу қарорларни муваффақиятли қабул қилиш ва амалга ошириш мақсадида давлат, нодавлат ва халқаро ташкилотлар томонидан ҳар йили минтақавий ва жаҳон миқёсида турли тадбирлар ўтказилмоқда.

Фойдаланган адабиётлар:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Kiberjinoyat#cite_note-books.google.com-16
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Kiberjinoyat>
3. <https://zenodo.org/record/8044925>
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/bank-kartalaridan-foydalanish-bilan-bog-liq-firibgarlik-jinoyatlarining-kriminalistik-tavsifi>
5. <https://lex.uz/docs/-5841063>
6. Испқова Мухлиса Фаҳриддин қизи “Кибержиноятлар” мақоласи <https://cyberleninka.ru/article/n/kiber-jinoyatlar/viewer>
7. “Жиноятчилик турлари ва унинг олдини олиш масалалари” Ovliyakov Husan Ruziboy o‘g‘li INNOVATION SCIENCE AND RESEARCH INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 2 JUNE 2023 SCIENCE JOURNAL.U
8. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси -Т 2021
9. Ўзбекистон Республикасининг Ма’мурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодекси. Расмий нашр. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2021.
10. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонуни.
11. Ўзбекистон Республикасининг 2016 йил 16 сентябрдаги “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги қонуни.
12. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича “Характлар стратегияси” тўғрисида”ги 4947-сонли фармони.

